«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з наукової роботи
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
_____Ганна ТОЛСТАНОВА
«__» _____2026 р.

ВИСНОВОК
Київського національного університету імені Тараса Шевченка про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Озадовського Іллі Леонідовича на тему: «Принцип правової визначеності в господарському судочинстві України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право

Витяг
з протоколу № 9
засідання кафедри економічного права та економічного судочинства
від «25» лютого 2026 року

Присутні: Головуюча на засіданні – заступниця директора Навчально-наукового інституту права з науково-педагогічної роботи д. юрид. н., проф. Мельничук Н.О., зав. кафедри д. юрид. н., проф. Рєзнікова В.В., члени кафедри д. юрид. н., проф. Щербина В.С., д. юрид. н., проф. Пацурія Н.Б., д. юрид. н., проф. Радзивілюк В.В., д. юрид. н., проф. Поєдинок В.В., д. юрид. н., проф. Кологойда О.В., д. юрид. н., доц. Гарагонич О.В., д. юрид. н., доц. Клепікова О.В., к. юрид. н., доц. Повар П.О., к. юрид. н., доц. Пожоджук Т.Б., к. юрид. н., асистент Гуренко М.А., к. юрид. н., асистент Головачова А.С., асистент Озадовський І.Л., асистент Колісник Л.В., секретар засідання – провідний фахівець кафедри Лиса О.М.,

Серед присутніх 9 докторів юридичних наук і 4 кандидати юридичних наук.

Порядок денний:
Обговорення дисертації аспіранта кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Озадовського Іллі Леонідовича на тему «Принцип правової визначеності в господарському судочинстві України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Науковий керівник – завідувач кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського

національного університету імені Тараса Шевченка доктор юридичних наук професор Рєзнікова Вікторія Вікторівна.

Дисертація виконувалась на кафедрі економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 5 від «01» листопада 2022 року).

Виступили:

Асистент Озадовський І.Л.: Оскільки на порядку денному засіданні кафедри знаходиться обговорення моєї дисертації, я, як член кафедри, при голосуванні з цього та пов'язаних питань буду утримуватися.

Доктор юридичних наук, професор Рєзнікова Вікторія Вікторівна: Оскільки я є науковим керівником аспіранта Озадовського І.Л., я не можу бути головуючою на засідання кафедри. Головуючою на засіданні кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка буде заступниця директора Навчально-наукового інституту права з науково-педагогічної роботи д.ю.н., проф. Мельничук Наталія Олексіївна. Прошу підтримати цю пропозицію.

Результати голосування щодо пропозиції обрати головуючою на засіданні кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка д.ю.н., проф. Мельничук Н.О.

«За» – 13
«Проти» – немає
«Утримались» – 1

Виступили:

Головуюча на засіданні д.ю.н., проф. Мельничук Н.О., яка надала слово аспіранту Озадовському Іллі Леонідовичу для представлення презентації за основними положеннями дисертації на тему «Принцип правової визначеності в господарському судочинстві України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Аспірант Озадовський І.Л., який представив презентацію за основними положеннями дисертації на тему «Принцип правової визначеності в господарському судочинстві України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Аспірант Озадовський І.Л. послідовно представляє:

- Слайд 1, на якому міститься інформація щодо теми дослідження, спеціальності, галузі знань та наукового керівника;
- Слайди 2-3 «Обґрунтування теми дослідження»;
- Слайд 4 «Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами»;
- Слайд 5 «Мета і завдання дослідження»;
- Слайд 6 «Об'єкт і предмет дослідження»;
- Слайд 7 «Методи дослідження»;
- Слайди 8-11 «Наукова новизна отриманих результатів»;
- Слайд 12 «Практичне значення отриманих результатів дослідження. Особистий внесок здобувача»;
- Слайд 13 «Апробація матеріалів дисертації. Публікації»;
- Слайд 14 «Список публікацій за темою дисертації»;
- Слайд 15 «Структура та обсяг дисертації»;
- Слайд 16-22 «Висновки дослідження».

Після закінчення презентації Озадовського І.Л. присутніми на захисті фахівцями були поставлені наступні запитання:

Доктор юридичних наук, професор Поєдинок В.В.: як Ви розрізняєте дискреційні повноваження і дискрецію (розсуд) суду?

Аспірант Озадовський І.Л.: Дякую за запитання. На моє переконання, дискреційними є повноваженнями, у яких суддя обирає варіант дій, керуючись, зокрема, власним розсудом.

У роботі я підтримую підхід, за якого, формально вирішуючи спір чи правове питання, національні суди застосовують, а не створюють норми права, а отже, останнє повинно завжди містити правильну відповідь. З урахуванням цього дискреційні повноваження суду були за ступенем свободи розсуду були класифіковані на умовно-дискреційні, що обмежують вибір суддів їх власним уявленням про єдино правильне рішення, та істинно-дискреційні, що дозволяють вільно обирати серед кількох рівноцінно допустимих варіантів рішень. Дискреційні повноваження мають істинний характер, зокрема, коли суддя виконує просту управлінську функцію, наприклад, обирає дату та час судового засідання.

Доктор юридичних наук, професор Щербина В.С.: Яка Ваша позиція щодо допустимості процесуальної аналогії?

Аспірант Озадовський І.Л.: Дякую за запитання. Дозвольте почати із зазначення того, що в дисертації описуються дві протилежні точки зору науковців на питання щодо допустимості процесуальної аналогії. Прихильники процесуальної аналогії посилаються, зокрема, на те, що інститут аналогії закону і аналогії права первісно був доктринально обґрунтований і

застосовувався судами задовго до часткового відображення цього інституту в законодавстві»; законодавець не може охопити всі життєві ситуації, які можуть виникнути; застосування аналогії у процесуальному праві в певних випадках дає змогу ухвалити справедливе рішення. Водночас противники процесуальної аналогії наголошують, зокрема, на тому в Господарському процесуальному кодексі України допускається можливість застосування саме матеріальної, а не процесуальної аналогії; посилання на процесуальну аналогію зникло з проєкту змін до процесуальних кодексів у процесі їх напрацювання. На мою думку, поставлене Вами питання досить складне і вимагає окремого дослідження, однак станом на сьогодні можливо констатувати, що Велика Палата Верховного Суду послідовно підтримує застосування процесуальної аналогії, і я виходжу у своїй роботі з цих реалій. Разом із тим у роботі обґрунтовується, що у будь-якому випадку потрібно виходити з неможливості застосування за аналогією норм права, що визначають повноваження судових органів, обмежують процесуальні права, а також норм про застосування заходів процесуального примусу до осіб, які беруть участь у справі.

Доктор юридичних наук, професор Щербина В.С.: З чого вбачається повноваження судів тлумачити закон?

Аспірант Озадовський І.Л.: Дякую за запитання. Повноваження судів тлумачити закон випливає з самої суті правозастосовчої діяльності, яку здійснюють суди, а також ролі, яку виконує судова гілка влади згідно з принципом розподілу державної влади, що закріплений у ст. 6 Конституції України. Окрім того, нормативною основою зазначеного повноваження є також ст. 124 Конституції України, згідно з якою юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір. Оскільки юрисдикція – це і повноваження судів – то відповідна норма дає суддям повноваження для вирішення спору тлумачити закон.

Після відповідей на запитання виступили:

Науковий керівник Озадовського І.Л. доктор юридичних наук, професор Рєзнікова В.В.: дисертація Озадовського І.Л. виконана актуальну тему, містить положення наукової новизни та характеризується високим науково-теоретичним рівнем. Висновки дисертанта є аргументованими, логічно послідовними та належним чином випливають із проведеного дослідження. У процесі підготовки дисертації Озадовський І.Л. відзначався старанністю, відповідальністю та схильністю до науково-дослідницької діяльності.

Структура дисертації є продуманою та цілком логічною. Основна частина роботи складається зі вступу, двох розділів, які охоплюють сім підрозділів, та висновків. Така побудова дозволила аспіранту послідовно перейти від загальнотеоретичного аналізу правової визначеності до дослідження

особливостей реалізації відповідного принципу в господарському судочинстві України та формулювання практично орієнтованих рекомендацій. Автор запропонував власне наукового обґрунтоване бачення щодо переліку вимог, які принцип правової визначеності ставить до господарського судочинства України.

Особливо цінними є результати дослідження, які являють собою положення наукової новизни. Наприклад, аспірант вперше дає визначення процесуальним легітимним очікуванням особи, захист яких відносить до переліку вимог принципу правової визначеності. При цьому автор детально описує підстави виникнення процесуальних легітимних очікувань, наводячи відповідні приклади в національній судовій практиці.

У дисертації проаналізована велика кількість джерел, зокрема іноземних, що безперечно є перевагою цієї роботи. За результатами перевірки на предмет наявності академічного плагіату було підтверджено його відсутність та оригінальний характер роботи.

За актуальністю, змістом, степенем наукової новизни, практичною цінністю здобутих результатів дисертація Озадовського І.Л. відповідає спеціальності 81 Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. Пропоную рекомендувати дисертацію Озадовського І.Л. до захисту.

Рецензенти дисертаційної роботи, які наголосили на позитивних аспектах дослідження та висловили свої побажання та зауваження:

Доктор юридичних наук, професор Кологойда О.В.: дисертація є одним із перших у вітчизняній науці господарського процесуального права системних досліджень принципу правової визначності як складової другого рівня основоположного принципу верховенства права з позиції особливостей його застосування в господарському судочинстві. Дійсно наукова робота містить положення, що представляють теоретичну та практичну цінність. Заслуговує на увагу практична спрямованість дослідження, його порівняльно-правовий аспект, використання матеріалів вітчизняної та іноземної судової практики, виважені та обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення законодавства. Основні наукові положення, які виносяться на захист, представляються із зазначенням відмінності одержаних результатів від відомих раніше, що відповідає абзацу 5 п. 8 Вимог до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40. Погоджуюсь, слід підтримати пропозицію дисертанта щодо визначення процесуальних легітимних очікувань.

Низка положень наукової новизни, зокрема щодо взаємозв'язків між різними принципами права, мають дискусійний характер. Так, спірним є включення до принципу правової визначеності принципу диспозитивності та дотримання розумних строків. Принцип диспозитивності є самостійним принципом судочинства, який дає сторонам право розпоряджатися своїми правами щодо предмета спору на власний розсуд і зобов'язує суд спряти сторонам у здійсненні своїх прав, розглядати спір не інакше як за зверненням особи, в межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом у передбачених Господарським процесуальним кодексом України випадках. Дотримання розумних строків, встановлених законом або судом, є окремим принципом судочинства і складовою права на справедливий суд. Встановлення та дотримання процесуальних строків є гарантією принципу правової визначеності.

Щодо позиції дисертанта обмежити коло осіб, які мають право на перегляд за остаточних судових рішень у зв'язку з встановленням рішенням Конституційного Суду України, неконституційності норм права, застосованих судом при вирішенні справи, то, на мою думку, всі судові рішення, де була застосована неконституційна норма, підлягають перегляду за виключною обставиною. Це робота держави над помилками і є абсолютно виправданим, особливо зважаючи на відсутність в національному законодавстві механізму компенсації збитків, заподіяних особі застосуванням неконституційного нормативно-правового акту.

Дисертаційна робота Озадовського І.Л. на тему «Принцип правової визначеності в господарському судочинстві» є самостійною кваліфікаційною науковою працею, що характеризується єдністю змісту, містить нові науково обґрунтовані результати теоретичного та практичного спрямування проведених особисто здобувачем досліджень, які виконують конкретне наукове завдання щодо дослідження господарсько-процесуального аспекту застосування принципу правової визначеності в господарському судочинстві, що мають вагоме значення для галузі знань 08 Право та свідчать про особистий внесок здобувача в юридичну науку, зокрема в господарське процесуальне право.

Робота відповідає встановленим вимогам, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Доктор юридичних наук, професор Поєдинок В.В.: робота аспіранта має завершений характер, характеризується високим науково-теоретичним рівнем та своєю оригінальністю, а також є якісною і цікавою для прочитання.

Разом із тим дискусійним є запропонований автором поділ дискреційних повноважень на умовно-дискреційні та істинно-дискреційні повноваження. Визначаючи умовно-дискреційні повноваження, автор виходить з того, що «на кожне правове питання, яке вирішуються за допомогою умовно-дискреційних повноважень, існує одна дійсно правильна відповідь». Тимчасом, така позиція, хоча й має певну теоретичну основу, насамперед у вигляді праць Р. Дворкіна,

однак є спірною і ніяк не належить до загальноприйнятих у юридичній літературі. Так, широко відомим є визначення суддівського розсуду, запропоноване Аароном Бараком, згідно з яким суддівським розсудом є повноваження, яке закон дає судді, щоб робити вибір із кількох альтернатив, з яких кожна законна. При цьому розсуд є реальним, і його неможливо уникнути. Це обумовлено, зокрема, тим, що права часто конфліктують; з іншого боку, публічні інтереси конфліктують з індивідуальними правами; жодна абстрактна ієрархія не вирішує цього. Такий підхід відповідає практиці як Європейського суду з прав людини, так і судових органів Європейського Союзу.

Дисертація Озадовського І.Л. відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, а також Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Погоджуюсь, що Озадовський І.Л. заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Озадовського Іллі Леонідовича на тему: «Принцип правової визначеності в господарському судочинстві України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право

1. Обґрунтування вибору теми дослідження. В останнє десятиліття забезпечення дії верховенства права набуло для України нових значень: відтепер це не лише принцип національного права, а й обов'язкова вимога Європейського Союзу для подальшої європейської інтеграції нашої держави. Одним із елементів верховенства права Європейський Союз визначає правову визначеність.

У національній науці принцип правової визначеності ще не є достатньо дослідженим, однак в останнє десятиліття з'явилося декілька фундаментальних праць з цього питання. Мова насамперед йде про монографію Панкратової В.О. «Принцип правової визначеності: загальнотеоретична характеристика» (2016), дисертацію Матвєєвої Ю.І. «Принцип правової визначеності як складова верховенства права» (2019) та монографію Остапенко Г.З. «Принцип правової визначеності: теоретико-прикладні засади» (2023).

Разом із тим зазначені праці мають загальнотеоретичний характер, а тому не дають відповіді на питання про особливості дії принципу правової визначеності в господарському судочинстві України, що є темою цієї роботи. Комплексного дослідження зазначеного питання в Україні досі здійснено не було. Так, у 2019 році Кройтор В.А. опублікував тези на тему «Принцип правової визначеності у господарському судочинстві», у яких надав обмежену характеристику зазначеному явищу. Також у 2023 році був опублікований навчальний посібник для здобувачів вищої освіти «Судочинство в господарських судах» за авторством Рожнова О.В., у якому принципу правової визначеності в господарському судочинстві було присвячено близько однієї сторінки. Таким чином, зазначена тема залишається майже недослідженою.

Разом із тим в процесуальному аспекті окремі елементи принципу правової визначеності або дотичні до неї питання досліджувалися, окрім згаданих вище науковців, зокрема, Андроновим І.В., Білостоцьким О.В., Білянською Н.В., Білоусовим Ю., Блажівською Н., Бортнік О.Г., Брателем О.Г., Гаріївською М.Б., Єзеровим А.А., Кібенко О.Р., Кратом В.І., Пільковим К.М., Приймаком А.М., Пушняком О.В., Рабіновичем С., Шумилом М.

Принцип правової визначеності в господарському судочинстві України заслуговує ретельного та комплексного дослідження, враховуючи те, що необхідність забезпечення панування верховенства права наразі перебуває в особливій увазі Європейського Союзу, про що зазначалося вище. Більше того, Європейський Союз безпосередньо слідкує і за зусиллями українського судочинства щодо забезпечення правової визначеності, наприклад, відслідковуючи питання забезпечення єдності судової практики.

Господарська юрисдикція є надзвичайно важливою для України, оскільки в ній вирішуються переважно бізнес-орієнтовані спори, а враховуючи необхідність післявоєнного відновлення економіки та залучення інвестицій, увага до господарських судів та господарського судочинства буде лише збільшуватися.

Своєю чергою правова визначеність як принцип формує сприятливе середовище, породжує надійність та спонукає суб'єктів ринку до реалізації економічної та підприємницької ініціативи.

Відповідно, лише здійснивши комплексне дослідження того, як принцип правової визначеності проявляється в господарському судочинстві України, можливо зрозуміти закономірності застосування зазначеного принципу або його окремих елементів господарськими судами, виявити при цьому проблемні моменти та запропонувати способи їх вирішення, а також окреслити шляхи для подальших досліджень.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано на кафедрі економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка у межах бюджетної

науково-дослідницької теми «Удосконалення нормативно-правового забезпечення сталого правосуддя у світлі євроінтеграційних прагнень України» (0124U003063) на 2020-2024 роки». Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 5 від 01.11.2022).

3. Мета і завдання дослідження. ***Метою дослідження*** є з'ясування в господарському судочинстві України особливостей реалізації принципу правової визначеності та формування рекомендацій, спрямованих на усунення проблем, пов'язаних із його дією.

Для досягнення мети дослідження було поставлено такі ***завдання:***

1) встановити зміст та структуру принципу правової визначеності, його взаємозв'язок із принципом верховенства права;
2) визначити коло вимог, які принцип правової визначеності висуває до господарського судочинства України;
3) встановити в господарському судочинстві України особливості та стан реалізації вимог принципу правової визначеності до прийняття та змісту актів законодавства;
4) дослідивши вимоги принципу правової визначеності до судових рішень та судової практики, встановити особливості реалізації таких вимог в господарському судочинстві України;
5) з'ясувати порядок здійснення та контролю за результатами дискреційних повноважень господарських судів;
6) визначити особливості дотримання процесуальних строків як вимоги принципу правової визначеності в господарському судочинстві України;
7) з'ясувати роль суду у визначенні способу захисту прав позивача, встановити особливості реалізації в господарському судочинстві України недопустимості змін до гіршого та принципу диспозитивності як функціонального елементу принципу правової визначеності;
8) виявити проблеми з виконанням вимог принципу правової визначеності в господарському судочинстві України та обґрунтувати шляхи вирішення, зокрема, сформулювати пропозиції щодо вдосконалення законодавства і правозастосовної практики.

4. Об'єкт дослідження.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації принципу правової визначеності в господарському судочинстві України.

5. Предмет дослідження.

Предметом дослідження є особливості реалізації принципу правової визначеності в господарському судочинстві України.

6. Методи дослідження.

У ході написання цієї дисертації використовувалися різні методи дослідження. *Індуктивний метод* використовувався при дослідженні змісту ціннісних елементів принципу правової визначеності шляхом переходу від його загального розуміння до того, як кожен із ціннісних елементів сприяє досягненню правової визначеності та який зміст вони мають (підрозділ 1.1.). *Дедуктивним методом* досліджувався зміст явища принципу правової визначеності шляхом переходу від визначення загальних властивостей принципу, його ціннісних елементів до конкретних вимог, які з них випливають (підрозділ 1.2.). Зазначені методи були обрані для дослідження окреслених питань у силу того, що правова визначеність як принцип права має інтегральний характер і складається з цілої системи елементів, а відтак окремі частини впливають на ціле і навпаки.

Історичним методом досліджувався розвиток деяких правових явищ у процесі їх становлення та розвитку, зокрема доктрини *prospective overruling* у США (підрозділ 2.2.), зміни в нормативному правовому регулюванні забезпечення позову (підрозділ 2.2.), відносин у сфері банкрутства тощо (підрозділ 2.1). Оскільки досліджувані процеси в минулому тривали значний період часу, використання саме історичного методу було доцільним. *Порівняльно-правовим методом* досліджувався досвід інших країн щодо забезпечення виконання вимог щодо єдності та стабільності судової практики з метою порівняння його з досвідом національним (підрозділ 2.2). Оскільки правова наука, попри відмінності в різних країнах світу, має глобальний характер, а правова визначеність є світовим надбанням, то, відповідно, звернення до порівняльно-правового методу може допомогти як ідентифікувати певні проблеми, так і знайти шляхи їх вирішення. Частота відступів касаційних судів від попередніх правових позицій, кількість та частота змін до актів господарського законодавства досліджувалися статистичним методом (підрозділ 2.2.), оскільки для розуміння масштабів описаних явищ, з-поміж іншого, потрібно здійснити статистичну обробку даних. *Формально-логічний метод* застосовувався для з'ясуванні змісту усіх аналізованих норм господарського процесуального права, виходячи з того, що право, як соціальний феномен, визначають формально обґрунтованою, логічно структурованою і чітко фіксованою системою правил, яка побудована за принципом підпорядкованості та несуперечності норм, а тому зміст норм права, за можливості, слід тлумачити таким чином, щоб його зазначені властивості справджувалися.

У процесі дослідження використано також інші загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання.

7. Наукова новизна дослідження. Наукова новизна роботи полягає в тому, що вона є комплексним дослідженням особливостей реалізації принципу правової визначеності в господарському судочинстві України.

Наукову новизну одержаних результатів конкретизовано у теоретичних положеннях і висновках, найважливіші з яких викладені нижче:

Уперше:

1) розмежовано принципи правової визначеності і диспозитивності, зокрема: встановлено, що останній (залишаючись в господарському судочинстві України ієрархічно незалежним від принципу правової визначеності) є функціонально інтегрований у його структуру як змістовний елемент;

2) процесуальні легітимні очікування визначено як раціонально виправдані сподівання особи, які ґрунтуються на законодавстві, усталеній практиці Верховного Суду або поведінці суду, з яким особа перебуває в процесуальних відносинах або до якого має намір звернутися, стосуються певних юридичних наслідків її процесуальної поведінки та підлягають судовому захисту;

3) визначено межі дії процесуального принципу «non reformatio in peius» під час нового розгляду справи: суд не обмежений у праві надання власної правової оцінки обставинам справи, однак заборона на погіршення становища скаржника, зокрема шляхом зміни викладу встановлених фактів та обставин справи, повністю зберігає свою силу, за винятком випадку, коли під час нового розгляду учасники справи посилаються на обставини, прирівняні законом до нововиявлених чи виключних;

4) дискреційні повноваження суду за ступенем свободи розсуду класифіковано на: умовно-дискреційні (обмежують вибір суддів їх власним уявленням про єдино правильне рішення) та істинно-дискреційні (дозволяють суддям вільно обирати серед кількох рівноцінно допустимих варіантів рішень).

Удосконалено:

1) структуру принципу верховенства права, а саме встановлено, що приналежність до неї окремих елементів – принципів права другого порядку – визначається за двома критеріями: (1) забезпеченням функцій принципу верховенства права за рахунок аналізованого принципу; (2) відсутністю у цього принципу самостійного регулятивного або ціннісного навантаження, яке

б повністю не охоплювалося змістом і функціями принципу верховенства права;

2) структуру принципу правової визначеності шляхом розмежування змісту його ціннісних елементів: стабільності, прогнозованості та послідовності. З'ясовано, що стабільність передбачає відсутність постійних і частих змін у сфері правового регулювання, зокрема в законодавстві та правозастосовній практиці, та виключає можливість втручання в набуті права за відсутності для цього вагомих підстав. Встановлено, що прогнозованість вимагає зрозумілості та точності правових норм, а також передбачуваності процесу нормотворення та результатів правозастосування для раціонального спостерігача. Доведено, що послідовність передбачає узгодженість і закономірність у нормотворенні та правозастосуванні;

3) поняття принципу правової визначеності шляхом визначення його як елемента принципу верховенства права та по відношенню до нього принципу права другого порядку, відповідно до якого правотворчість і правозастосування мають здійснюватися на засадах стабільності, послідовності та прогнозованості;

4) визначення поняття мораторію на примусове виконання судових рішень – це встановлені законодавством або з визначених ним підстав правозастосовчим органом тимчасові обмеження у вчиненні заходів примусового виконання окремих судових рішень, як правило, ухвалених щодо певних категорій боржників або стягувачів, з метою захисту інтересів держави, суспільства або окремих суб'єктів прав.

5) ознаки мораторію на примусове виконання судових рішень, які дають змогу відрізнити його від інших правових ускладнень, що можуть виникнути в процесі виконання судових рішень. Встановлено, що такими ознаками є: (1) мета встановлення обмежень, яка полягає у захисті інтересів держави, суспільства або окремих суб'єктів прав і виходить за межі забезпечення належного перебігу виконавчого провадження; (2) строк дії встановлених обмежень, який є відносно довготривалим і перевищує час, необхідний для вчинення (ухвалення) певних процедурних дій (рішень); (3) ступінь індивідуалізації запроваджених обмежень, що є низьким і виявляється у їх встановленні законодавством або з визначених ним підстав правозастосовчим органом та, як правило, поширенні на заздалегідь визначені категорії боржників або стягувачів.

6) критерії перевірки мораторію на виконання судових рішень на предмет конституційності шляхом формулювання двоскладового тесту: введений законом мораторій на будь-якому етапі дії є неконституційним, якщо не має легітимної мети або не забезпечує належного співвідношення між встановленими обмеженнями та легітимною метою. Визначено, що належне співвідношення передбачає дотримання мораторієм критеріїв: крайньої необхідності; визначеності та обмеженості строку; гнучкості;

недискримінації; доступності компенсації (у разі встановлення мораторію на користь держави);

7) поняття принципу «non reformatio in peius» (недопустимості повороту до гіршого) шляхом уточнення його змісту та суб'єкта правового захисту: особа, яка оскаржує судове рішення, не може потрапити в гірше становище, порівняно із тим, що така особа досягнула в попередній інстанції, у результаті своєї ж скарги;

8) правове обґрунтування в господарському судочинстві України принципу «non reformatio in peius» як такого, що ґрунтується на положеннях ч. 1 ст. 8 Конституції України у її взаємозв'язку з п. 8 ч. 2 ст. 129 та ст. 55 Конституції України, виступає вимогою принципу правової визначеності та гарантією конституційного права на оскарження судових рішень.

Набули подальшого розвитку:

1) класифікація способів та засобів вирішення господарськими судами проблем, пов'язаних із низькою якістю закону, шляхом поділу на автономні, тобто такі, що можуть бути застосовані господарськими судами самостійно, та інституційні, які передбачають звернення до органів влади за межами судової системи України загальної юрисдикції;

2) підхід до здійснення судами дискреційних повноважень через диференціацію порядку їх реалізації. Для умовно-дискреційних повноважень напрацьовано чотириланковий алгоритм для пошуку судом єдино правильного рішення, який передбачає: (1) встановлення чітких меж повноважень; (2) з'ясування їх мети; (3) пошук можливих варіантів рішень; (4) обрання найбільш збалансованого із них. Для істинно-дискреційних повноважень передбачено перевірку вільно обраного суддею рішення на предмет правомірності за допомогою трискладового тесту: (1) чи діяв суд у відповідності з недискреційними положеннями закону; (2) чи переслідував суд законну мету своїх повноважень; (3) чи забезпечив суд розумний баланс інтересів;

3) доктринальна концепція тлумачення ч. 3 ст. 8 та ч. 2 ст. 152 Конституції України. Встановлено, що їх приписи: (1) не передбачають застосування судами норм права, визнаних КСУ неконституційними, до правовідносин, що завершилися до ухвалення КСУ такого рішення; (2) перешкоджають перегляду остаточних судових рішень у зв'язку з встановленням рішенням КСУ неконституційності норм права, застосованих судом при вирішенні справи, за винятком випадків, коли із заявою про перегляд остаточного судового рішення звертаються автори належним чином поданих конституційних скарг щодо таких норм права, за якими КСУ не постановив ухвалу про відмову у відкритті конституційного провадження, а також учасники справи, у якій в остаточному судовому рішенні було

застосовано неконституційну норму права, за умови, що строк на подання конституційної скарги ще не сплив.

8. Теоретичне значення. Дисертація містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати дослідження реалізації принципу правової визначеності в господарському судочинстві України, що мають істотне значення для галузі знань 08 Право, свідчать про особистий внесок здобувача в науку господарського права та характеризуватися єдністю змісту.

9. Практичне значення полягає у теоретичних висновках і пропозиціях, що можуть бути використані для вдосконалення правового регулювання порядку здійснення судами господарського судочинства, а також відповідної правозастосовчої практики. Результати дослідження також можуть бути використані у навчальному процесі закладів вищої освіти, що забезпечують викладання навчальних дисциплін «Господарське судочинство», «Економічне судочинство», «Господарське процесуальне право», «Правове регулювання процедур банкрутства» тощо.

10. Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, у якій висвітлені власні ідеї і розробки автора, що дозволили вирішити поставлені завдання. Робота містить теоретичні та методичні положення і висновки, сформульовані дисертантом особисто. Використані в дисертації ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і використані лише для підкріплення ідей здобувача.

11. Апробація результатів дослідження. Результати, отримані під час дослідження, представлені на міжнародних науково-практичних конференціях, серед яких: «Progressive Science and Achievements» («Прогресивна наука та досягнення») (м. Доха, 26–28 вересня 2023 року); «Актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 53)» (м. Київ, 18–19 вересня 2023 року); «Актуальні дослідження правової та історичної науки. Випуск 74» (м. Тернопіль, Ополе, 10–11 липня 2025 року).

12. Публікації. Основні наукові результати дисертації були бути висвітлені у п'яти статтях у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України. Також за результатами участі в наукових конференціях було опубліковано троє тез, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати.

Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Озадовський І. Л. Принцип "non reformatio in peius" в господарському судочинстві України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2025. № 1. С. 50–59. URL: https://doi.org/10.32782/2408-9257-2025-1-9.

2. Озадовський І. Л. Упорядкування здійснення господарськими судами дискреційних повноважень. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, серія «Юридичні науки»*. 2025. № 2. С. 64–72. URL: https://doi.org/10.32782/tnu-2707-0581/2025.2/09.

3. Озадовський І. Л. Зміст та межі дії принципу «non reformatio in peius» у господарському судочинстві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 6. С. 103–106. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-6/21.

4. Озадовський І. Л. Виникнення легітимних очікувань в господарсько-процесуальних правовідносинах. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2025. № 3. С. 16–19. URL: https://doi.org/10.32782/pyuv.v3.2025.3.

5. Озадовський І. Л. Критерії правомірності мораторіїв на примусове виконання рішень господарських судів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 7. С. 99–103. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-7/21.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Озадовський І. Рішення Конституційного Суду України як виключна обставина для перегляду судового рішення. *Scientific Collection «InterConf»*, м. Доха, 26–28 верес. 2023 р. 2023. С. 143–148. URL: https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/4428.

2. Озадовський І. Л. Щодо виду судових рішень, у яких може бути сформовано висновок Верховного Суду щодо застосування норм права. Міжнародна наукова конференція на тему: актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 53)., м. Київ, 18–19 верес. 2023 р. URL: https://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3663.

3. Озадовський І. Л. Вимога щодо надання достатнього часу на зміни в системі правовідносин з огляду на нововведені правила в контексті господарського судочинства України. Актуальні дослідження правової та історичної науки. Випуск 74 : Матеріали міжнар. наук. інтернет-конф.,

м. Тернопіль, Ополе, 10–11 лип. 2025 р. / ред. О. М. Яременко. Тернопіль, 2025. С. 73–75. URL: https://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4220.

13. Структура та обсяг дисертації.

Дисертація складається з анотації (українською та англійською мовами), переліку умовних позначень, вступу, двох розділів, які охоплюють 7 підрозділів, висновків до кожного розділу роботи й загальних висновків до дисертації та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 232 сторінки, з них основного тексту – 180 сторінок. Список використаних джерел містить 399 позицій, що містяться на 37 сторінках. На 2 сторінках розміщений додаток до дисертації, яким є список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації.

14. Характеристика особистості здобувача.

Озадовський Ілля Леонідович з 01 жовтня 2022 року по теперішній час навчається в аспірантурі Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Озадовський І.Л. повністю виконав освітньо-наукову програму на кафедрі економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка за спеціальністю 081 «Право», а також самостійно здійснив наукове дослідження за темою «Принцип правової визначеності в господарському судочинстві України».

У процесі підготовки дисертації Озадовський І.Л. відзначався старанністю, відповідальністю та схильністю до науково-дослідницької діяльності. Індивідуальні плани навчальної і наукової роботи були повністю виконані Озадовським І.Л.

15. Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація виконана фаховою українською мовою, текстове подання матеріалу відповідає стилю науково-дослідної літератури.

16. Рецензенти рекомендують: відповідно до **пп. 15, 16** Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, ***пропонується такий склад разової ради:***

Голова ради:

Щербина Валентин Степанович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри економічного права та економічного судочинства Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Рецензенти:

Кологойда Олександра В'ячеславівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри економічного права та економічного судочинства Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Посдинок Валерія Вікторівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри економічного права та економічного судочинства Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Офіційні опоненти:

Беляневич Олена Анатоліївна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права і процесу Донецького національного університету імені Василя Стуса;

Степанова Тетяна Валеріївна, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедрою конституційного права та правосуддя Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

Усі члени разової спеціалізованої вченої ради не мають реальний чи потенційний конфлікт інтересів щодо здобувача Озадовського Іллі Леонідовича та/або його наукового керівника.

У результаті попередньої експертизи дисертації Озадовського Іллі Леонідовича і повноти публікації основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Озадовського Іллі Леонідовича на тему «Принцип правової визначеності в господарському судочинстві України».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Озадовського І.Л. відповідає спеціальності 081 Право та вимогам **Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах),** затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пп. **6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії,** затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

3. Рекомендувати дисертацію Озадовського Іллі Леонідовича на тему «Принцип правової визначеності в господарському судочинстві України» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

4. Рекомендувати вченій раді Навчально-наукового інституту права затвердити склад разової спеціалізованої вченої ради:

Голова ради:

Щербина Валентин Степанович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри економічного права та економічного судочинства Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Рецензенти:

Кологойда Олександра В'ячеславівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри економічного права та економічного судочинства Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Поєдинок Валерія Вікторівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри економічного права та економічного судочинства Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Офіційні опоненти:

Беляневич Олена Анатоліївна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права і процесу Донецького національного університету імені Василя Стуса;

Степанова Тетяна Валеріївна, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедрою конституційного права та правосуддя Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

Результати голосування щодо рекомендації до захисту дисертації Озадовського Іллі Леонідовича:

«За» – 13

«Проти» – немає

«Утримались» – 1

Презентація Озадовського Іллі Леонідовича на 22 стор. додається.

Директор
Навчально-наукового інституту права
доктор юридичних наук, професор **Оксана БАСИЛЬЧЕНКО**

Головуюча на засіданні –
заступниця директора
Навчально-наукового інституту права
з науково-педагогічної роботи
доктор юридичних наук, професор **Наталія МЕЛЬНИЧУК**

Секретар засідання **Олена ЛИСА**

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут права
Кафедра економічного права та економічного судочинства

ОЗАДОВСЬКИЙ ІЛЛЯ ЛЕОНІДОВИЧ

ДИСЕРТАЦІЯ:
ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ В ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Спеціальність 081 – «Право»
Галузь знань 08 – «Право»
Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Науковий керівник:
Рєзнікова Вікторія Вікторівна,
доктор юридичних наук, професор

ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В останнє десятиліття забезпечення дії верховенства права набуло для України нових значень: відтепер це не лише принцип національного права, а й обов'язкова вимога Європейського Союзу для подальшої європейської інтеграції нашої держави. Одним із елементів верховенства права Європейський Союз визначає правову визначеність.

У національній науці принцип правової визначеності ще не є достатньо дослідженим, однак в останнє десятиліття з'явилося декілька фундаментальних праць з цього питання. Мова насамперед йде про монографію Панкратової В.О. «Принцип правової визначеності: загальнотеоретична характеристика» (2016), дисертацію Матвєєвої Ю.І. «Принцип правової визначеності як складова верховенства права» (2019) та монографію Остапенко Г.З. «Принцип правової визначеності: теоретико-прикладні засади» (2023).

Разом із тим зазначені праці мають загальнотеоретичний характер, а тому не дають відповіді на питання про особливості дії принципу правової визначеності в господарському судочинстві України, що є темою цієї роботи. Комплексного дослідження зазначеного питання в Україні досі здійснено не було. Так, у 2019 році Кройтор В.А. опублікував тези на тему «Принцип правової визначеності у господарському судочинстві», у яких надав обмежену характеристику зазначеному явищу. Також у 2023 році був опублікований навчальний посібник для здобувачів вищої освіти «Судочинство в господарських судах» за авторством Рожнова О.В., у якому принципу правової визначеності в господарському судочинстві було присвячено близько однієї сторінки. Таким чином, зазначена тема залишається майже недослідженою.

Разом із тим в процесуальному аспекті окремі елементи принципу правової визначеності або дотичні до неї питання досліджувалися, окрім згаданих вище науковців, зокрема, Андроновим І.В., Білостоцьким О.В., Білянською Н.В., Білоусовим Ю., Блажівською Н., Бортнік О.Г., Брателем О.Г., Гаріївською М.Б., Єзеровим А.А., Кібенко О.Р., Кратом В.І., Пільковим К.М., Приймаком А.М., Пушняком О.В., Рабіновичем С., Шумилом М.

Принцип правової визначеності в господарському судочинстві України заслуговує ретельного та комплексного дослідження, враховуючи те, що необхідність забезпечення панування верховенства права наразі перебуває в особливій увазі Європейського Союзу, про що зазначалося вище. Більше того, Європейський Союз безпосередньо слідкує і за зусиллями українського судочинства щодо забезпечення правової визначеності, наприклад, відслідковуючи питання забезпечення єдності судової практики.

Господарська юрисдикція є надзвичайно важливою для України, оскільки в ній вирішуються переважно бізнес-орієнтовані спори, а враховуючи необхідність післявоєнного відновлення економіки та залучення інвестицій, увага до господарських судів та господарського судочинства буде лише збільшуватися.

Своєю чергою правова визначеність як принцип формує сприятливе середовище, породжує надійність та спонукає суб'єктів ринку до реалізації економічної та підприємницької ініціативи.

Відповідно, лише здійснивши комплексне дослідження того, як принцип правової визначеності проявляється в господарському судочинстві України, можливо зрозуміти закономірності застосування зазначеного принципу або його окремих елементів господарськими судами, виявити при цьому проблемні моменти та запропонувати способи їх вирішення, а також окреслити шляхи для подальших досліджень.

ЗВ'ЯЗОК РОБОТИ З НАУКОВИМИ ПРОГРАМАМИ, ПЛАНАМИ, ТЕМАМИ

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано на кафедрі економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка у межах бюджетної науково-дослідницької теми «Удосконалення нормативно-правового забезпечення сталого правосуддя у світлі євроінтеграційних прагнень України» (0124U003063) на 2020-2024 роки». Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 5 від 01.11.2022).

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

МЕТА: з'ясування в господарському судочинстві України особливостей реалізації принципу правової визначеності та формування рекомендацій, спрямованих на усунення проблем, пов'язаних із його дією.

ЗАВДАННЯ:

1) встановити зміст та структуру принципу правової визначеності, його взаємозв'язок із принципом верховенства права;
2) визначити коло вимог, які принцип правової визначеності висуває до господарського судочинства України;
3) встановити в господарському судочинстві України особливості та стан реалізації вимог принципу правової визначеності до прийняття та змісту актів законодавства;
4) дослідивши вимоги принципу правової визначеності до судових рішень та судової практики, встановити особливості реалізації таких вимог в господарському судочинстві України;
5) з'ясувати порядок здійснення та контролю за результатами дискреційних повноважень господарських судів;
6) визначити особливості дотримання процесуальних строків як вимоги принципу правової визначеності в господарському судочинстві України;
7) з'ясувати роль суду у визначенні способу захисту прав позивача, встановити особливості реалізації в господарському судочинстві України недопустимості змін до гіршого та принципу диспозитивності як функціонального елементу принципу правової визначеності;
8) виявити проблеми з виконанням вимог принципу правової визначеності в господарському судочинстві України та обґрунтувати шляхи вирішення, зокрема, сформулювати пропозиції щодо вдосконалення законодавства і правозастосовної практики.

ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ: особливості реалізації принципу правової визначеності в господарському судочинстві України.

ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ: суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації принципу правової визначеності в господарському судочинстві України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У ході написання цієї дисертації використовувалися різні методи дослідження. *Індуктивний метод* використовувався при дослідженні змісту ціннісних елементів принципу правової визначеності шляхом переходу від його загального розуміння до того, як кожен із ціннісних елементів сприяє досягненню правової визначеності та який зміст вони мають (підрозділ 1.1.). *Дедуктивним методом* досліджувався зміст явища принципу правової визначеності шляхом переходу від визначення загальних властивостей принципу, його ціннісних елементів до конкретних вимог, які з них випливають (підрозділ 1.2.). Зазначені методи були обрані для дослідження окреслених питань у силу того, що правова визначеність як принцип права має інтегральний характер і складається з цілої системи елементів, а відтак окремі частини впливають на ціле і навпаки.

Історичним методом досліджувався розвиток деяких правових явищ у процесі їх становлення та розвитку, зокрема доктрини *prospective overruling* у США (підрозділ 2.2.), зміни в нормативному правовому регулюванні забезпечення позову (підрозділ 2.2.), відносин у сфері банкрутства тощо (підрозділ 2.1). Оскільки досліджувані процеси в минулому тривали значний період часу, використання саме історичного методу було доцільним. *Порівняльно-правовим методом* досліджувався досвід інших країн щодо забезпечення виконання вимог щодо єдності та стабільності судової практики з метою порівняння його з досвідом національним (підрозділ 2.2). Оскільки правова наука, попри відмінності в різних країнах світу, має глобальний характер, а правова визначеність є світовим надбанням, то, відповідно, звернення до порівняльно-правового методу може допомогти як ідентифікувати певні проблеми, так і знайти шляхи їх вирішення. Частота відступів касаційних судів від попередніх правових позицій, кількість та частота змін до актів господарського законодавства досліджувалися статистичним методом (підрозділ 2.2.), оскільки для розуміння масштабів описаних явищ, з-поміж іншого, потрібно здійснити статистичну обробку даних. *Формально-логічний метод* застосовувався для з'ясуванні змісту усіх аналізованих норм господарського процесуального права, виходячи з того, що право, як соціальний феномен, визначають формально обґрунтованою, логічно структурованою і чітко фіксованою системою правил, яка побудована за принципом підпорядкованості та несуперечності норм, а тому зміст норм права, за можливості, слід тлумачити таким чином, щоб його зазначені властивості справджувалися.

У процесі дослідження використано також інші загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання.

НАУКОВА НОВИЗНА ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вона є комплексним дослідженням особливостей реалізації принципу правової визначеності в господарському судочинстві України.
Наукову новизну одержаних результатів конкретизовано у теоретичних положеннях і висновках, найважливіші з яких викладені нижче:

Уперше:

1) розмежовано принципи правової визначеності і диспозитивності, зокрема: встановлено, що останній (залишаючись в господарському судочинстві України ієрархічно незалежним від принципу правової визначеності) є функціонально інтегрований у його структуру як змістовний елемент;
2) процесуальні легітимні очікування визначено як раціонально виправдані сподівання особи, які ґрунтуються на законодавстві, усталеній практиці Верховного Суду або поведінці суду, з яким особа перебуває в процесуальних відносинах або до якого має намір звернутися, стосуються певних юридичних наслідків її процесуальної поведінки та підлягають судовому захисту;
3) визначено межі дії процесуального принципу «non reformatio in peius» під час нового розгляду справи: суд не обмежений у праві надання власної правової оцінки обставинам справи, однак заборона на погіршення становища скаржника, зокрема шляхом зміни викладу встановлених фактів та обставин справи, повністю зберігає свою силу, за винятком випадку, коли під час нового розгляду учасники справи посилаються на обставини, прирівняні законом до нововиявлених чи виключних;
4) дискреційні повноваження суду за ступенем свободи розсуду класифіковано на: умовно-дискреційні (обмежують вибір суддів їх власним уявленням про єдино правильне рішення) та істинно-дискреційні (дозволяють суддям вільно обирати серед кількох рівноцінно допустимих варіантів рішень).

НАУКОВА НОВИЗНА ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Удосконалено:

1) структуру принципу верховенства права, а саме встановлено, що приналежність до неї окремих елементів – принципів права другого порядку – визначається за двома критеріями: **(1)** забезпеченням функцій принципу верховенства права за рахунок аналізованого принципу; **(2)** відсутністю у цього принципу самостійного регулятивного або ціннісного навантаження, яке б повністю не охоплювалося змістом і функціями принципу верховенства права;
2) структуру принципу правової визначеності шляхом розмежування змісту його ціннісних елементів: стабільності, прогнозованості та послідовності. З'ясовано, що стабільність передбачає відсутність постійних і частих змін у сфері правового регулювання, зокрема в законодавстві та правозастосовній практиці, та виключає можливість втручання в набуті права за відсутності для цього вагомих підстав. Встановлено, що прогнозованість вимагає зрозумілості та точності правових норм, а також передбачуваності процесу нормотворення та результатів правозастосування для раціонального спостерігача. Доведено, що послідовність передбачає узгодженість і закономірність у нормотворенні та правозастосуванні;
3) поняття принципу правової визначеності шляхом визначення його як елемента принципу верховенства права та по відношенню до нього принципу права другого порядку, відповідно до якого правотворчість і правозастосування мають здійснюватися на засадах стабільності, послідовності та прогнозованості;
4) визначення поняття мораторію на примусове виконання судових рішень – це встановлені законодавством або з визначених ним підстав правозастосовчим органом тимчасові обмеження у вчиненні заходів примусового виконання окремих судових рішень, як правило, ухвалених щодо певних категорій боржників або стягувачів, з метою захисту інтересів держави, суспільства або окремих суб'єктів прав.

НАУКОВА НОВИЗНА ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Удосконалено:

5) ознаки мораторію на примусове виконання судових рішень, які дають змогу відрізнити його від інших правових ускладнень, що можуть виникнути в процесі виконання судових рішень. Встановлено, що такими ознаками є: (1) мета встановлення обмежень, яка полягає у захисті інтересів держави, суспільства або окремих суб'єктів прав і виходить за межі забезпечення належного перебігу виконавчого провадження; (2) строк дії встановлених обмежень, який є відносно довготривалим і перевищує час, необхідний для вчинення (ухвалення) певних процедурних дій (рішень); (3) ступінь індивідуалізації запроваджених обмежень, що є низьким і виявляється у їх встановленні законодавством або з визначених ним підстав правозастосовчим органом та, як правило, поширенні на заздалегідь визначені категорії боржників або стягувачів.
6) критерії перевірки мораторію на виконання судових рішень на предмет конституційності шляхом формулювання двоскладового тесту: введений законом мораторій на будь-якому етапі дії є неконституційним, якщо не має легітимної мети або не забезпечує належного співвідношення між встановленими обмеженнями та легітимною метою. Визначено, що належне співвідношення передбачає дотримання мораторієм критеріїв: крайньої необхідності; визначеності та обмеженості строку; гнучкості; недискримінації; доступності компенсації (у разі встановлення мораторію на користь держави);
7) поняття принципу «non reformatio in peius» (недопустимості повороту до гіршого) шляхом уточнення його змісту та суб'єкта правового захисту: особа, яка оскаржує судове рішення, не може потрапити в гірше становище, порівняно із тим, що така особа досягнула в попередній інстанції, у результаті своєї ж скарги;
8) правове обґрунтування в господарському судочинстві України принципу «non reformatio in peius» як такого, що ґрунтується на положеннях ч. 1 ст. 8 Конституції України у її взаємозв'язку з п. 8 ч. 2 ст. 129 та ст. 55 Конституції України, виступає вимогою принципу правової визначеності та гарантією конституційного права на оскарження судових рішень.

НАУКОВА НОВИЗНА ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Набули подальшого розвитку:

1) класифікація способів та засобів вирішення господарськими судами проблем, пов'язаних із низькою якістю закону, шляхом поділу на автономні, тобто такі, що можуть бути застосовані господарськими судами самостійно, та інституційні, які передбачають звернення до органів влади за межами судової системи України загальної юрисдикції;
2) підхід до здійснення судами дискреційних повноважень через диференціацію порядку їх реалізації. Для умовно-дискреційних повноважень напрацьовано чотириланковий алгоритм для пошуку судом єдино правильного рішення, який передбачає: (1) встановлення чітких меж повноважень; (2) з'ясування їх мети; (3) пошук можливих варіантів рішень; (4) обрання найбільш збалансованого із них. Для істинно-дискреційних повноважень передбачено перевірку вільно обраного суддею рішення на предмет правомірності за допомогою трискладового тесту: (1) чи діяв суд у відповідності з недискреційними положеннями закону; (2) чи переслідував суд законну мету своїх повноважень; (3) чи забезпечив суд розумний баланс інтересів;
3) доктринальна концепція тлумачення ч. 3 ст. 8 та ч. 2 ст. 152 Конституції України. Встановлено, що їх приписи: (1) не передбачають застосування судами норм права, визнаних Конституційним Судом України неконституційними, до правовідносин, що завершилися до ухвалення Конституційним Судом України такого рішення; (2) перешкоджають перегляду остаточних судових рішень у зв'язку з встановленням рішенням Конституційного Суду України неконституційності норм права, застосованих судом при вирішенні справи, за винятком випадків, коли із заявою про перегляд остаточного судового рішення звертаються автори належним чином поданих конституційних скарг щодо таких норм права, за якими Конституційний Суд України не постановив ухвалу про відмову у відкритті конституційного провадження, а також учасники справи, у якій в остаточному судовому рішенні було застосовано неконституційну норму права, за умови, що строк на подання конституційної скарги ще не сплив.

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ОТРИМАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ. ОСОБИСТИЙ ВНЕСОК ЗДОБУВАЧА.

Практичне значення отриманих результатів полягає у теоретичних висновках і пропозиціях, що можуть бути використані для вдосконалення правового регулювання порядку здійснення судами господарського судочинства, а також відповідної правозастосовчої практики. Результати дослідження також можуть бути використані у навчальному процесі закладів вищої освіти, що забезпечують викладання навчальних дисциплін «Господарське судочинство», «Економічне судочинство», «Господарське процесуальне право», «Правове регулювання процедур банкрутства» тощо.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, у якій висвітлені власні ідеї і розробки автора, що дозволили вирішити поставлені завдання. Робота містить теоретичні та методичні положення і висновки, сформульовані дисертантом особисто. Використані в дисертації ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і використані лише для підкріплення ідей здобувача.

АПРОБАЦІЯ МАТЕРІАЛІВ ДИСЕРТАЦІЇ. ПУБЛІКАЦІЇ

Апробація матеріалів дисертації. Результати, отримані під час дослідження, представлені на міжнародних науково-практичних конференціях, серед яких: «Progressive Science and Achievements» *(«Прогресивна наука та досягнення»)* (м. Доха, 26–28 вересня 2023 року); «Актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 53)» (м. Київ, 18–19 вересня 2023 року); «Актуальні дослідження правової та історичної науки. Випуск 74» (м. Тернопіль, Ополе, 10–11 липня 2025 року).

Публікації. Основні наукові результати дисертації були бути висвітлені у п'яти статтях у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України. Також за результатами участі в наукових конференціях було опубліковано троє тез, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1) Озадовський І. Л. Принцип "non reformatio in peius" в господарському судочинстві України. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2025. № 1. С. 50–59. URL: https://doi.org/10.32782/2408-9257-2025-1-9
2) Озадовський І. Л. Упорядкування здійснення господарськими судами дискреційних повноважень. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, серія «Юридичні науки»*. 2025. № 2. С. 64–72. URL: https://doi.org/10.32782/tnu-2707-0581/2025.2/09
3) Озадовський І. Л. Зміст та межі дії принципу «non reformatio in peius» у господарському судочинстві України. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 6. С. 103–106. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-6/21
4) Озадовський І. Л. Виникнення легітимних очікувань в господарсько-процесуальних правовідносинах. Прикарпатський юридичний вісник. 2025. № 3. С. 16–19. URL: https://doi.org/10.32782/pyuv.v3.2025.3
5) Озадовський І. Л. Критерії правомірності мораторіїв на примусове виконання рішень господарських судів. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 7. С. 99–103. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-7/21

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та які додатково відображають наукові результати дисертації:

1) Озадовський І. Рішення Конституційного Суду України як виключна обставина для перегляду судового рішення. Scientific Collection «InterConf», м. Доха, 26–28 верес. 2023 р. 2023. С. 143–148. URL: https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/4428
2) Озадовський І. Л. Щодо виду судових рішень, у яких може бути сформовано висновок Верховного Суду щодо застосування норм права. Міжнародна наукова конференція на тему: актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 53), м. Київ, 18–19 верес. 2023 р. URL: https://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3663
3) Озадовський І. Л. Вимога щодо надання достатнього часу на зміни в системі правовідносин з огляду на нововведені правила в контексті господарського судочинства України. Актуальні дослідження правової та історичної науки. Випуск 74 : Матеріали міжнар. наук. інтернет-конф., м. Тернопіль, Ополе, 10–11 лип. 2025 р. / ред. О. М. Яременко. Тернопіль, 2025. С. 73–75. URL: https://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4220

СТРУКТУРА ТА ОБСЯГ ДИСЕРТАЦІЇ

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації (українською та англійською мовами), переліку умовних позначень, вступу, двох розділів, які охоплюють 7 підрозділів, висновків до кожного розділу роботи й загальних висновків до дисертації та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 232 сторінки, з них основного тексту – 180 сторінок. Список використаних джерел містить 399 позицій, що містяться на 37 сторінках. На 2 сторінках розміщений додаток до дисертації, яким є список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації.

ВИСНОВКИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1) Правова визначеність, як принцип права другого порядку, є елементом принципу верховенства права, відповідно до якого правотворчість і правозастосування мають здійснюватися на засадах стабільності, послідовності та прогнозованості. Такий взаємозв'язок обох принципів ґрунтується на тому, що без принципу правової визначеності ключова функція принципу верховенства права не може бути реалізована, а його зміст і функціональне призначення повністю охоплюють принцип правової визначеності.

2) Стабільність, як ціннісний елемент принципу правової визначеності, передбачає відсутність постійних і частих змін у сфері правового регулювання, зокрема в законодавстві та правозастосовній практиці, та виключає можливість втручання в набуті права за відсутності для цього вагомих підстав. Інший ціннісний елемент – прогнозованість – вимагає зрозумілості та точності правових норм, а також передбачуваності процесу нормотворення та результатів правозастосування для раціонального спостерігача. Своєю чергою послідовність передбачає узгодженість і закономірність у нормотворенні та правозастосуванні.

3) У господарському судочинстві України принцип правової визначеності насамперед знаходить свій вияв через наступні вимоги (змістовні елементи), що сформувалися навколо його ціннісних елементів: (1) загальні вимоги до прийняття законодавства та його змісту; (2) обмеженість дискреційних повноважень суду; (3) дотримання процесуальних строків; (4) остаточність та обов'язковість судового рішення; (5) недопустимість змін (повороту) до гіршого; (6) забезпечення єдності, стабільності та доступності судової практики, (7) захист процесуальних легітимних очікувань особи.

4) За результатами дослідження взаємозв`язків між принципом правової визначеності та принципом диспозитивності встановлено, що принцип диспозитивності, залишаючись ієрархічно незалежним від принципу правової визначеності, функціонально інтегрований у його структуру як змістовний елемент. З'ясовано, що принцип диспозитивності гарантує, що матеріально-правові відносини набувають спірного характеру лише в тій частині, яка визначена як підстава позову, забезпечуючи стабільність таких відносин в іншій частині. Встановлено, що принцип диспозитивності також передбачає обізнаність учасників справи щодо того, яким чином суд може захистити порушене, невизнане або оспорюване право у разі задоволення позову, що гарантує прогнозованість у праві.

5) Дотримання процесуальних строків слід розглядати як окрему вимогу принципу правової визначеності, що вимагає забезпечення стабільності у праві та охоплює як строки, встановлені для учасників справи, так і для суду.

6) Загальноправова вимога захисту легітимних очікувань у господарському судочинстві України набуває форми вимоги із захисту процесуальних легітимних очікувань. Процесуальними легітимними очікуваннями є раціонально виправдані сподівання особи, які ґрунтуються на законодавстві, усталеній практиці Верховного Суду або поведінці суду, з яким особа перебуває в процесуальних відносинах або до якого має намір звернутися, стосуються певних юридичних наслідків її процесуальної поведінки та підлягають судовому захисту.

7) Недопустимість змін (повороту) до гіршого, як вимога принципу правової визначеності, у господарському судочинстві України має свою специфіку, оскільки проявляється не лише як запобіжник проти внесення змін до законодавства, які б звужували зміст або обсяг прав, гарантованих Конституцією України, а і як однойменний процесуальний принцип, що латинською має назву «non reformatio in peius» і який обмежує повноваження судів ухвалювати рішення, що погіршують становище скаржника, за його ж скаргою. Принцип «non reformatio in peius» немає чіткої процесуальної основи в Господарському процесуальному кодексі України, однак, будучи вимогою принципу правової визначеності та одночасно гарантією конституційного права на оскарження судових рішень, ґрунтується безпосередньо на положеннях ч. 1 ст. 8 Конституції України у її взаємозв'язку з п. 8 ч. 2 ст. 129 та ст. 55 Конституції України.

8) Встановлено, що у господарському судочинстві значні складнощі викликають забезпечення виконання вимог зі своєчасного оприлюднення та стабільності законодавства, а також надання достатнього часу на адаптацію до змін в системі правовідносин. Виявлено системні недоліки господарського процесуального законодавства, зокрема надмірне застосування законодавцем прийому mutatis mutandis без урахування існування альтернативних варіантів тлумачення, що ускладнює передбачуваність правових норм.

9) Здійснено класифікацію способів та засобів вирішення господарськими судами проблем, пов'язаних із низькою якістю закону, шляхом поділу на автономні, тобто такі, що можуть бути застосовані господарськими судами самостійно, та інституційні, які передбачають звернення до органів влади за межами судової системи України загальної юрисдикції.

До автономних віднесено: **(1)** застосування різних видів тлумачення, крім буквального, **(2)** застосування правил подолання колізій; **(3)** застосування положень Конституції України як норм прямої дії у разі, коли суд дійде до висновку, що закон чи інший правовий акт суперечить Конституції України; **(4)** подолання прогалин у праві шляхом застосування аналогії права та закону.

До інституційних способів та засобів вирішення господарськими судами проблем, пов'язаних із низькою якістю закону, віднесено: **(1)** звернення Верховного Суду до Конституційного Суду України із конституційним поданням щодо неконституційності норми права з підстав не відповідності критерію якості закону або з питання офіційного тлумачення Конституції України; **(2)** запит Верховного Суду до Європейського Суду з прав людини щодо надання консультативних висновків з принципових питань, які стосуються тлумачення або застосування прав і свобод, визначених Конвенцією або протоколами до неї.

ВИСНОВКИ ДОСЛІДЖЕННЯ

10) В Україні єдність та стабільність судової практики забезпечується всією системою судів, проте формальні засоби для цього належать насамперед Верховному Суду. Обґрунтована необхідність законодавчого закріплення поточної практики Верховного Суду, що полягає у прирівнюванні висновків щодо застосування норм права, викладених в ухвалах Верховного Суду, до висновків щодо застосування норм права, викладених у постановах Верховного Суду. До внесення відповідних змін запропоновано включати сформовані в ухвалах висновки Верховного Суду до постанов, якими завершуються касаційні провадження.

11) З'ясовано, що забезпеченню єдності судової практики також сприяють визначені в законі або напрацьовані судовою практикою правила тлумачення та різноманітні стандарти поведінки суду, наприклад, правило про те, що встановлення судом дійсності, чинності та виконуваності арбітражної угоди при вирішені питання про залишення позову без розгляду в порядку п. 7 ч. 1 ст. 226 Господарського процесуального кодексу України має здійснюватися prima facie («на перший погляд»).

12) Встановлено, що стабільність судової практики в Україні залишається низькою. Законодавство не обмежує Верховний Суд у зміні правових позицій будь-яким підставами, а сам суд, зокрема Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду, не демонструє дбайливого ставлення до збереження сформованої судової практики.

13) Для України характерна проблема систематичного невиконання судових рішень, зумовлена, серед інших причин, мораторіями, що перешкоджають примусовому виконанню рішень судів. Такими мораторіями є встановлені законодавством або з визначених ним підстав правозастосовчим органом тимчасові обмеження у вчиненні заходів примусового виконання окремих судових рішень, як правило, ухвалених щодо певних категорій боржників або стягувачів, з метою захисту інтересів держави, суспільства або окремих суб'єктів прав.

14) Встановлено наступні ознаки мораторію на примусове виконання судових рішень, які дають змогу відрізнити його від інших правових ускладнень, що можуть виникнути в процесі виконання судових рішень: (1) мета встановлення обмежень, яка полягає у захисті інтересів держави, суспільства або окремих суб'єктів прав і виходить за межі забезпечення належного перебігу виконавчого провадження; (2) строк дії встановлених обмежень, який є відносно довготривалим і перевищує час, необхідний для вчинення (ухвалення) певних процедурних дій (рішень); (3) ступінь індивідуалізації запроваджених обмежень, що є низьким і виявляється у їх встановленні законодавством або з визначених ним підстав правозастосовчим органом та, як правило, поширенні на заздалегідь визначені категорії боржників або стягувачів.

15) Вважаємо, що мораторій, який перешкоджає примусовому виконанню рішень судів, є неконституційним із моменту, коли на будь-якому етапі його дії не справджується хоча б одна з наступних умов: **(I)** мораторій має легітимну мету; **(II)** мораторій забезпечує належне співвідношення між встановленими обмеженнями та легітимною метою.

16) Обґрунтовано, що належне співвідношення між встановленими обмеженнями та легітимною метою передбачає, що: досягнення декларованої мети без введення мораторію або неможливе, або вимагає від держави непропорційних зусиль чи надмірного втручання у права інших осіб *(критерій крайньої необхідності)*; законодавством передбачений конкретний строк (термін) дії мораторію, який може бути істотно продовжений (перенесений) виключно з підстав або за умов, відомих або прогнозованих на момент його встановлення, і який не є настільки тривалим, щоб нівелювати саму суть права, на захист яких було ухвалене судове рішення *(критерій визначеності та обмеженості строку)*; мораторій є гнучким, зокрема є можливість оспорити застосування мораторію в індивідуальному порядку *(критерій гнучкості)*; реалізація мораторію, спрямованого на захист інтересів певних суб'єктів, не призводить до дискримінації інших, зокрема необґрунтовано не спотворює економічну конкуренцію з порушенням балансу інтересів між зацікавленими сторонами *(критерій недискримінації)*; умови мораторію, якщо такий був встановлений на користь держави, тобто вигідно виділяє її від інших боржників, передбачають компенсацію втрат кредиторам *(критерій доступності компенсації)*.

17) Ще однією проблемою невиконання судових рішень в Україні є недосконале законодавство та правозастосовна практика, пов'язані із застосуванням санкцій, які позбавляють кредитора можливості отримати виконання зобов'язання за рахунок активів підсанкційних осіб, що за своєю суттю є мораторієм на примусове виконання судових рішень, який не виправдано поширює відповідальність за дії боржників на їх кредиторів. Пропонується розглянути зміни законодавства, відповідно до яких для добросовісних кредиторів зазначену заборону скасувати, передбачивши, що виконавець, встановивши підсанкційний характер активів боржника, має завчасно проінформувати про заплановане примусове стягнення компетентні органи влади, якщо лише вони не були залучені до участі у справі, для того, щоб останні мали час для перевірки стягувача на предмет пов'язаності із боржником.

18) Обґрунтовано, що безумовне, незалежно від обставин справи, обмеження дії присічного строку на перегляд остаточного судового рішення у зв'язку з ухваленням Європейським Судом з прав людини рішення проти України є помилковим, оскільки фактично перекладає відповідальність держави на приватних осіб.

19) У Конституції України немає положень, які зобов'язували б суди продовжувати застосовувати до правовідносин, що завершилися до ухвалення рішення Конституційним Судом України, норми права, визнаної ним неконституційною. Навпаки, норми Конституції як акта вищої юридичної сили завжди у випадку колізій мають пріоритет у правозастосуванні. Водночас положення ч. 2 ст. 152 Конституції України перешкоджають перегляду остаточних судових рішень у зв'язку з встановленням рішенням Конституційного Суду України неконституційності норм права, застосованих судом при вирішенні справи, за винятком випадків, коли із заявою про перегляд остаточного судового рішення звертаються автори належним чином поданих конституційних скарг щодо таких норм права, за якими Конституційний Суд України не постановив ухвалу про відмову у відкритті конституційного провадження, а також учасники справи, у якій в остаточному судовому рішенні було застосовано неконституційну норму права, за умови, що строк на подання конституційної скарги ще не сплив.

20) Встановлено, що пошук точних меж дискреційних повноважень суду не є ефективним напрямом удосконалення судової діяльності, натомість доцільно зосередитися на розробленні та впровадженні інструментів впливу на процес здійснення судами дискреційних повноважень. Обґрунтовано, що застосування тестів і контрольних списків підвищує якість реалізації судом дискреційних повноважень.

21) Класифіковано дискреційні повноваження суду за ступенем свободи розсуду на умовно-дискреційні, що обмежують вибір суддів їх власним уявленням про єдино правильне рішення, та істинно-дискреційні, що дозволяють вільно обирати серед кількох рівноцінно допустимих варіантів рішень. Встановлено, що пошук суддею правильного рішення під час реалізації умовно-дискреційних повноважень має здійснюватися у формі чотириланкового алгоритму, який передбачає встановлення чітких меж повноважень, з'ясування їх мети, пошук можливих варіантів рішень та обрання найбільш збалансованого із них. Для реалізації істинно-дискреційних повноважень суд має використовувати трискладовий тест, що полягає у перевірці того, чи діяв суд у відповідності з недискреційними положеннями закону, чи переслідував при цьому законну мету своїх повноважень та чи забезпечив розумний баланс інтересів.

22) Для захисту від необґрунтованого поновлення процесуальних строків на касаційне оскарження, запропоновано доповнити положення Господарського процесуального кодексу України нормою, яка надає особі, що оскаржує постанову суду апеляційної інстанції, право включити до касаційної скарги заперечення на ухвалу суду апеляційної інстанції про відкриття апеляційного провадження.

23) Також із метою усунення невизначеності щодо строків реалізації прав осіб, які не є учасниками справи, на оскарження судових рішень та на отримання інформації пропонується доповнити ст. 256 Господарського процесуального кодексу України положенням про строк, протягом якого такі особи, після того, як їм стало відомо про ухвалення рішення, яким вирішено питання про їхні права чи обов'язки, мають право подати апеляційну скаргу із гарантією безумовного поновлення строку на апеляційне оскарження.

24) Виснувано, що принцип «non reformatio in peius» полягає в тому, що особа, яка оскаржує судове рішення, не може потрапити в гірше становище, порівняно із тим, що така особа досягнула в попередній інстанції, у результаті своєї ж скарги. З'ясовано, що час нового розгляду справи суд не обмежений у праві надання власної правової оцінки обставинам справи, однак заборона на погіршення становища скаржника, зокрема шляхом зміни викладу встановлених фактів та обставин справи, повністю зберігає свою силу, за винятком випадку, коли під час нового розгляду учасники справи посилаються на обставини, прирівняні законом до нововиявлених чи виключних.

25) Обґрунтовано, що виправлення судом із власної ініціативи лінгвістичних неточностей у формулюванні предмета позову не виходить за межі повноважень суду, якщо не призводять до зміни змісту позовних вимог та обраного способу захисту, що є неприпустимим, оскільки їх формулювання та вибір, як і визначення сторін у справі, належить до прав позивача.